

Hæftet er ledsaget af flere oplysende grafiske Fremstillinger.

Axel Nielsen.

J. P. Trap: Kongeriget Danmark. Tredje omarbejdede Udgave. Under Medvirkning af V. FALBE HANSEN og H. WESTERGAARD, udarbejdet af H. WEITEMEYER. — 1ste Binds 1ste Afsnit: Indledende Beskrivelse af Danmark. Redigeret af MICHAEL KOEFOED og H. WEITEMEYER. København 1904. G. E. C. Gad.

Det er et lidet taknemmeligt Hverv at være statistisk Forfatter. De færreste Læsere ane, hvilket betydeligt Arbejde der kan ligge bagved nogle faa, hurtigt læste Linjer, og hvilke omfattende Undersøgelser der ofte behøves for at kunne give en forholdsvis kort Fremstilling af Udviklingen i et vist Tidsrum. Og det saaledes ydede Arbejde har som oftest kun en kort Levetid; man forlanger af et statistisk Værk, at det skal give en Fremstilling af det givne Øjeblikks Forhold, og efter faa Aars Forløb er et statistisk Værk, der har kostet mange Aars Arbejde, allerede forældet.

Disse Betragtninger paatrænge sig uvilkaarligt en forstaaende Læser overfor den nye, tredje, Udgave af Traps Danmark. Thi skønt det kun er omtrent 25 Aar, siden den anden, stærkt omarbejdede og meget udvidede, Udgave af dette fortjenstfulde Værk udkom, har det nu atter været nødvendigt at undergive det en omfattende Revision, og der er vist næppe mange Linjer, som ere gaaede uforandrede over fra den forrige til den nuværende Udgaves nu afsluttede 2den—5te Del, der indeholde den statistisk-topografiske Beskrivelse af samtlige Landets Sogne. Man behøver kun at sammenligne de to Udgaver for nogle faa Sognes Vedkommende for at skønne, at det er et meget betydeligt og dygtigt udført Arbejde, som Værkets egentlige Bearbejder, Cand. mag. Weitemeyer, her har udført. Og dog synes Udviklingen i saa smaa Dele af

Hæftet er ledsaget af flere oplysende grafiske Fremstillinger.

Axel Nielsen.

J. P. Trap: Kongeriget Danmark. Tredje omarbejdede Udgave. Under Medvirkning af V. FALBE HANSEN og H. WESTERGAARD, udarbejdet af H. WEITEMEYER. — 1ste Binds 1ste Afsnit: Indledende Beskrivelse af Danmark. Redigeret af MICHAEL KOEFOED og H. WEITEMEYER. København 1904. G. E. C. Gad.

Det er et lidet taknemmeligt Hverv at være statistisk Forfatter. De færreste Læsere ane, hvilket betydeligt Arbejde der kan ligge bagved nogle faa, hurtigt læste Linjer, og hvilke omfattende Undersøgelser der ofte behøves for at kunne give en forholdsvis kort Fremstilling af Udviklingen i et vist Tidsrum. Og det saaledes ydede Arbejde har som oftest kun en kort Levetid; man forlanger af et statistisk Værk, at det skal give en Fremstilling af det givne Øjeblikks Forhold, og efter faa Aars Forløb er et statistisk Værk, der har kostet mange Aars Arbejde, allerede forældet.

Disse Betragtninger paatrænge sig uvilkaarligt en forstaaende Læser overfor den nye, tredje, Udgave af Traps Danmark. Thi skønt det kun er omtrent 25 Aar, siden den anden, stærkt omarbejdede og meget udvidede, Udgave af dette fortjenstfulde Værk udkom, har det nu atter været nødvendigt at undergive det en omfattende Revision, og der er vist næppe mange Linjer, som ere gaaede uforandrede over fra den forrige til den nuværende Udgaves nu afsluttede 2den—5te Del, der indeholde den statistisk-topografiske Beskrivelse af samtlige Landets Sogne. Man behøver kun at sammenligne de to Udgaver for nogle faa Sognes Vedkommende for at skønne, at det er et meget betydeligt og dygtigt udført Arbejde, som Værkets egentlige Bearbejder, Cand. mag. Weitemeyer, her har udført. Og dog synes Udviklingen i saa smaa Dele af

Landet ofte at være ret stillestaaende, navnlig for de rene Landsognes Vedkommende. Kommer man til Købstæderne eller til Amterne som Helhed, mærker man allerede mere Forandringerne, som for de større Købstæder endog kunne være meget betydelige, selv i et Tidsrum, der ikke udgør en Menneskealder. Det er saaledes ret betegnende, at Afsnittet om Byen Aarhus er vokset fra 28 Sider i anden til 49 Sider i tredje Udgave — hvad der ganske vist tildels skyldes den større Righoldighed paa fortræffeligt udførte Afbildninger. Naar man blot ser, at den i anden Udgave anførte Assurancesum for Byens Bygninger (1874) var 8,3 Mill. Rdl. (16,6 Mill. Kr.), medens den i tredje Udgave er opført med 61,2 Mill. Kr., saa vil man forstaa Nødvendigheden af en saa betydelig Forøgelse af Teksten.

Men har saaledes allerede den specielle Del af Værket krævet et gennemgaaende Revisionsarbejde, vil det let forstaas, at den almindelige Del, der betragter Land og Folk i deres Helhed og fremstille de større Hovedtræk, har maattet saa godt som helt udarbejdes paany. De Forfattere, der have delt denne »Indledende Beskrivelse af Danmark« imellem sig, ere da ogsaa helt andre end de, der nævnes som Medarbejdere i Fortalen til anden Udgave. Og det kan straks siges, at hver især har ydet noget fortrinligt paa sit Omraade. Selv en saa lille Afhandling som Havebrugskandidat Andreas Madsens om Havebrug, hvor der paa ca. 3 Sider er givet en i al sin Korthed anskuelig Fremstilling af Havebrugets Udvikling her i Landet fra de ældste Tider til Nutiden, med Angivelse af de vigtigste af de Planter, som efterhaanden have holdt deres Indtog i de danske Haver, læses med Interesse. Betegnende for det Opsving, som Havebruget har faaet i den sidste Menneskealder, er saaledes den lille Meddelelse om, at det første Handelsgartneri i Stege blev anlagt i 1870'ne, medens der nu i og om Byen findes ca. 100 Td. Ld. Handelsgartneri, ca. 10 Væksthuse og over 300 Varmebedsvinduer, — og at der i København 1866 kun fandtes 6—8 Blomsterudsalg, medens Tallet

nu maa angives i Hundreder og er i uafbrudt Tilvækst. Ikke mindst betegnende for den skete Udvikling er det maaske, at der i anden Udgave slet ikke er fundet Anledning til særlig at omhandle Havebruget.

At de egentlig statistiske Afsnit, navnlig »Befolkningen«, har maattet sammentrænge en betydelig Mængde Tal i den forholdsvis korte Behandling af de mange herhenhørende Forhold, er en Selvfølge. Men det er utvivlsomt lykkedes Prof. Westergaard ved en passende Begrænsning og Afrunding af Tallene at gøre det muligt selv for en lidet statistisk anlagt Læser at faa Syn paa det karakteristiske i Udviklingen paa de mange forskellige Omraader. Selv for den, for hvem Tallene hurtigt svinde bort, vil saaledes det Hovedindtryk dog vistnok blive staaende, at Folketallet i det nuværende danske Monarki om 6—7 Aar sandsynligvis vil være lige saa stort som det daværende Monarki havde første Gang i 1801, og derefter atter efter Norges Afstaaelse naaede før Hertugdømmernes Afstaaelse i 1864, nemlig henved 2,8 Mill. Mennesker, idet Folketallet i de nu tilbageblevne Dele af Monarkiet, der i 1801 kun var lidt over 1 Mill., i det 19de Aarh. er vokset med ikke mindre end $1\frac{1}{2}$ Mill., og i det første Tiaar af det 20de formentlig vil indvinde Resten. Og den højst ulige Maade, hvorpaa denne Forøgelse har fordelt sig imellem Land og By, karakteriseres træffende derved, at »Bybefolkningen og Landbefolkningen fra 1801 til 1901 tiltog med omtrent det samme Antal, nemlig ca. 760,000; men derved voksede Landbefolkningen til det dobbelte, medens Bybefolkningen femdobledes«. Der kunde maaske til yderligere Belysning af Udviklingens højst ulige Gang være tilføjet, — hvad der fremgaar af den sammesteds meddelte lille tabellariske Oversigt —, at Forøgelsen (ligeledes i meget afrundede Tal) var henholdsvis for

	1801—80	1880—1901
Bybefolkningen	ca. 370,000	ca. 390,000
Landbefolkningen . .	ca. 670,000	ca. 90,000

Det maa derhos, som det fremhæves, erindres, at alle de i de sidste 40 Aar opstaaede »Stationsbyer« ere henregnede til Landbefolkningen, ikke til Bybefolkningen.

Og hvor letter det ikke Hukommelsen, naar det med Hensyn til Talforholdet imellem de to Køn anføres, at der for hver 20 Mænd findes 21 Kvinder, uagtet der fødes 21 Drengene for hver 20 Piger.

Ogsaa Konferensraad Falbe-Hansen er det lykkedes paa et forholdsvis lille Rum ikke blot at meddele saa godt som alle de Tal, der høre med til at angive vort Landbrugs nuværende Status, men tillige at karakterisere og udmaale den i de sidste omtrent halvandet hundrede Aar stedfundne Bevægelse saavel som dennes Retning ud i Fremtiden. »Gennem hele det 19de Aarhundrede er Bondegaardsjorden især ved Udstykning til Huslodder bleven formindsket; ikke mindre end henved 40,000 Td. Hartkorn er paa denne Maade gaaet bort fra Gaardenes Klasse. Udstykningen af Bøndergaardene har bevirket, at disses Gennemsnitsstørrelse er bleven formindsket; før var Gennemsnitsstørrelsen 5 Tdr. Htk., nu er den gaaet ned til omtr. $3\frac{2}{3}$ Td. Htk. Bedrifternes Gennemsnitsstørrelse er alligevel ikke bleven formindsket, thi Dyrkingen er bleven mere intensiv, og Udbyttet af $3\frac{2}{3}$ Td. Htk. er nu større end af 5 Tdr. Htk. for blot 50 Aar siden. Prioritetsgælden og Skatterne og andre Byrder er ganske vist ogsaa voksede i disse 50 Aar, men dog ikke mere, end at Nettooverskudet alligevel er tiltaget, og det maa antages, at alt i alt er Gaardmændenes Nettoindtægter bleve forhøjede betydeligt. Noget andet er det, om ikke deres Fordringer til Livet er stegne lige saa meget som deres Indtægter ... Smaa Landbrug (»Huse«) paa under 1 Td. Htk. udgøre Hovedmassen af vore Landbrug; de findes i et Antal af 170,000 (en Del af disse besiddes dog af andre end egentlige Landbrugere). Til disse Ejendomme hørte et Tilliggende af noget over 40,000 Tdr. Htk. Det er knap $\frac{1}{9}$ af Landets Hartkorn, og i nationaløkonomisk Henseende har altsaa Husmandsland-

bruget ikke saa særdeles stor Betydning; det kommer langt efter Bøndergaardene og de store Gaarde. Men overalt hvor det kommer an paa Personernes Antal, er Husmændene de afgørende; de udgøre en samlet Befolkningsgruppe paa omtr. 200,000 Mand (her er medregnet de jordløse Husmænd, men ikke de Husmænd, der have et Jordbrug, som maa ligestilles med et Gaardbrug) og er den største Befolkningsgruppe her i Landet. For saa vidt kan det siges, at Danmark ikke længer er et Gaardmandsland, men et Husmandsland«.

Langt mindre tyngede af de saa mange Læsere skræmmende Tal ere de andre Afsnit, som belyse Danmarks Hovederhverv: Haandværk og Industri samt Handel og Skibsfart (ved Kontorchef Adolph Jensen), hvortil endnu slutter sig Fremstillingerne af Skove og Skovbrug samt Jagt (ved Prof. A. Oppermann) og Fiskeri (ved Dr. C. G. Joh. Petersen), og saadanne Læsere ville derfor vistnok have særlig Glæde af disse vel skrevne og interessante Afsnit og særlig de to førstnævntes Skildring af Industriens og Handelens Opkomst i det 19de Aarhundrede fra det næsten intet, hvortil de ulykkelige Begivenheder i Aarhundredets første to Tiaar havde reduceret dem. Naar Forfatteren imidlertid slutter sin Skildring af Industrien og dens Udvikling med en Udtalelse om, at »Industrien i Danmark i det væsentlige staar i et tjenende Forhold til den hele Samfundsvirksomhed. Saaledes er det og saaledes maa det ifølge Forholdenes Natur være. Det er som det tjenende, det understøttende Erhverv, at den danske Industri skal bedømmes og dens Udviklingsmuligheder vurderes«, — saa forekommer denne Paastands Rigtighed Anmelderen noget tvivlsom, for saa vidt den synes at afstikke vel snævre Grænser for vor Industris Fremtidsmuligheder. Alt i alt tør det maaske nok siges, at Industriens Fremskridt i Danmark i det 19de Aarhundrede have været forholdsvis lige saa store som i andre, langt mere »industrielle« Lande, nemlig naar man tager i Betænkning, at alt, hvad vi nu

have, i Løbet af kun 80 Aar er skabt af saa godt som intet. Og i hvert Fald maa det vistnok siges, at ifølge Forholdenes Natur er der sat nok saa snævre Grænser for vort Landbrugs Fremtidsudvikling som for vor Industris.

Naar det endnu tilføjes, at Trafikvæsen, Pengevæsen og Pengeinstitutioner samt endelig Social Lovgivning have faaet en i al deres Korthed indgaaende Behandling ved Kontorchef Cordt Trap, samt at Fremstillingen af Landets Geologi og Overfladeforhold samt af Klimaet er tilfaldet saa sagkyndige Forfattere som Prof. N. V. Ussing og Direktør Adam Poulsen, vil det ses, at der i Virkeligheden her paa et snævert Rum er leveret en hel Danmarks Statistik in nuce. Denne fuldstændiggøres yderligere ved en forholdsvis ret omfattende Fremstilling af Forfatning, Forvaltning og Finanser, for hvis Paalidelighed Direktør Michael Koefoeds Navn giver tilstrækkelig Borgen. At gaa nærmere ind paa Enkeltheder i de forskellige her nævnte Afsnit vilde dog føre videre og kræve større Plads, end det kan tillades en kort lille Anmeldelse.

William Scharling.

E. SCHWIEDLAND. **Ziele und Wege einer Heimarbeitsgesetzgebung.** Zweite ergänzte Auflage. Wien 1903. Manz'sche Buchhandlung. (349 S.)

I Hjemmeindustriens Regulering vil det zode Aarhundredes Socialpolitik faa en haard Nød at knække. Der er ingen Sammenligning mellem Vanskelighederne ved denne Opgave og ved den, der med større eller mindre Held er løst gennem den moderne Fabriks- og Værkstedsløvgivning. Fabriken har saa at sige Vinduer ud til alfar Vej, den er altid at finde, den arbejder i faste, forholdsvis let overskuelige Former, og den er i sin store Almindelighed økonomisk stærk nok til at kunne bære eller indrette sig